

чові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: Міжнародна науково-практична конференція. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 27–28 січня 2017 р. С. 58–60.

15. Трофаїла Н. Емоційний розвиток дітей дошкіль-

ного віку. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. № 1.45(106).

16. Чернов А. Розвиток психічних процесів дітей раннього віку засобом бінарних занять. Київський науково-педагогічний вісник. № 12. 2017. С. 131–140.

УДК 37.015.3.001.76

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шевчишена О.В., к. психол. н.,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У статті представлений аналіз наукових підходів до проблеми психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями. Розроблено модель психолого-педагогічного супроводу формування особистісної готовності педагога до інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, психологічна готовність вчителя до оволодіння інноваційними технологіями, творча активність педагога.

В статье представлен анализ научных подходов, касающихся проблемы психологической готовности учителя к овладению инновационными технологиями. Разработана модель психолого-педагогического сопровождения личностной готовности педагога к инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, психологическая готовность учителя к овладению инновационными технологиями, творческая активность педагога.

Shevchyshena O. V. PROBLEM OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF A TEACHER TO INNOVATIVE EDUCATIONAL ACTIVITY

The analysis of psychological and pedagogical of a problem psychological readinnes of teachers to mastering by innovative technolgiesis is presented in the article. The model of psychology caland pedagogical support of formation of personal reaginnes of the teacher to innocative activity is developed.

Key words: innovative activity, psychological readinnes of the teacher for by innocative technologies, creative activity.

Постановка проблеми. Сучасна освіта покликана готувати людину, яка відзначатиметься готовністю сприймати динаміку змін навколишнього середовища як належної складової частини власного способу життя. Тому зміни, які сьогодні супроводжують освітню систему, стосуються не лише учнівської аудиторії, але й педагогічних працівників.

Нові пріоритети та соціокультурні цінності нашої держави вимагають від учителя мобільності, гнучкості в динамічно змінних ситуаціях, креативних якостей і навичок швидкого оволодіння освітніми інноваціями. Модернізаційні процеси, які охоплюють освітню систему, потребують таких учителів, які б відзначалися новим баченням педагогічної творчості, готовністю продукувати нові педагогічні ідеї, запроваджувати та втілювати інноваційні освітні технології у зміст навчання та виховання підростаючого покоління. Сучасній школі потрібний педагог, який прагне до професійного збагачення, творчої самореалізації та самоак-

туалізації, здатний удосконалювати зміст своєї діяльності відповідно до вимог часу та світових стандартів. В умовах модернізації сучасної освіти, входження України в єдиний освітньо-інформаційний простір суспільство відчуває потребу в педагогічних працівниках, які будуть відзначатися різнобічною компетентністю, готовністю до розв'язання складних соціальних завдань і відповідальністю за їх виконання. Необхідність докорінної зміни освітньої парадигми вимагає формування педагога, який готовий реагувати на виклики сьогодення та працювати в умовах конкуренції освітніх послуг і професійних змагань.

Тому нова освітня політика України потребує глибокого наукового осмислення та змістовного оновлення як форм і методів педагогічної взаємодії, так і професійної діяльності вчителя. Лише інноваційна за сутністю освіта покликана формувати педагога, який здатний діяти самостійно та приймати рішення в динамічно змінних ситуаціях, готовий долати стереотипні під-

ходи до освітнього процесу, запроваджувати нові психолого-педагогічні технології та втілювати їх у практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інноваційної діяльності та психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями була предметом дослідження Л. Ващенко [1], І. Гавриша [2], О. Демчук [3], О. Жукової [4], Е. Зеєра [5], І. Ігнатовича [6], В. Урського [9], В. Чудакової [11]. Дослідники переконливо доводять, що впровадження педагогічних інновацій у шкільному освітньому просторі не завжди відповідає законам інноваційних процесів. Масове застосування вчителем освітніх інновацій призводить до перетворення їх на стереотип мислення й дії практичного спрямування, що призводить до втрати ними інноваційного змісту в умовах функціонування сучасної школи.

Саме тому науковці сходяться на думці, що гнучка динаміка освітньої системи спонукає по-іншому розглянути та проаналізувати проблему професійної діяльності педагогічних працівників. Оскільки, на переконання авторів, педагогічна діяльність перебуває в динаміці непевних змін, то саме педагоги виступають у якості домінуючих суб'єктів щодо забезпечення інноваційного середовища сучасної школи. Учені переконані, що необхідно акцентувати увагу не на втіленні окремих інноваційних технологій, а на формуванні психологічної готовності вчителя до інноваційної освітньої діяльності. За їхніми дослідженнями, джерела готовності педагога до втілення нововведень охоплюють проблематику гуманістичної спрямованості вчителя на освітній процес і застосування інноваційних технологій, професійного самовдосконалення особистості вчителя, формування педагогічної рефлексії, а також оволодіння ним прийомами самоаналізу професійної діяльності.

Отже, аналіз літератури з проблеми психологічної готовності педагога до інноваційної діяльності виявив, що питання подолання протиріч, зумовлених утратою інноваційного змісту освітніх технологій у контексті функціонування сучасної школи, недостатньо вирішене, а тому дає нам підстави вважати, що це питання потребує актуалізації не лише на рівні навчальних закладів, але й на рівні інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Постановка завдання. Вивчення інноваційної діяльності вчителів вітчизняними науковцями дозволяє нам стверджувати, що результативність інноваційної діяльності педагога залежить не лише від його професійної майстерності, а й від особи-

стісної готовності здійснювати перетворення в контексті освітнього процесу. Тому ми ставили за **мету** таке: 1) здійснити теоретичний аналіз досліджень із проблеми психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності; 2) відстежити рівень психологічної готовності педагога до інноваційної діяльності; 3) проаналізувати особливості впливу психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності на прояв творчої активності; 4) розробити модель психолого-педагогічного супроводу формування особистісної готовності педагога до інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз досліджень багатьох науковців дає нам змогу констатувати, що сучасна школа відчуває потребу в педагогові, який би відзначався високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності в умовах інноваційного режиму. Оскільки від його професійного зростання залежить якість освіти підростаючого покоління, то прагнення вчителя до оволодіння інноваціями, до самоосвітньої діяльності та саморозвитку має стати його внутрішньою потребою.

Соціальне замовлення на гнучку та відповідальну особистість дитини ставить відповідні вимоги до професійних і особистісних рис педагога. За висновками І. Гавриша [2], Е. Зеєра [5], В. Урського [9], В. Химинця [10] однією з важливих рис і умов успішності діяльності педагога як професіонала є його готовність до інноваційної діяльності. Е. Зеєр зазначає, що інноваційні процеси, які сьогодні відбуваються в соціально-економічному житті суспільства, ставлять нові вимоги не лише до рівня освіченості випускника школи, але й до кваліфікаційного рівня й компетентності сучасного педагога [5]. В. Урський переконаний, що реалізація інноваційної діяльності потребує не лише володіння знаннями педагогічної інноватики, але й потенційної готовності фахівця до такого виду діяльності [9].

На думку І. Гавриша, готовність до професійної інноваційної діяльності являє собою інтегративну якість особистості вчителя, який розуміє зміст і цілі такого виду професійної діяльності, володіє операційною структурою її здійснення за рахунок інтеграції загальнонаукових, психолого-педагогічних і фахових знань, умінь і навичок [2]. О. Ігнатович стверджує, що під готовністю до інноваційної діяльності слід розуміти особистісні властивості, які характеризуються мотивованістю педагогічних працівників у створенні, засвоєнні й розповсюдженні освітніх інновацій [6]. В. Чудакова переконана, що «будь-які нововведення,

ініційовані на рівні керівництва, приречені на неефективність, якщо виконавчий рівень (учителі) не сприймає педагогічні інновації як значущі, корисні та необхідні» [11].

Розгляд теоретичних аспектів вирішення проблем щодо формування психологічної готовності педагога до інноваційної діяльності дає нам змогу стверджувати, що психологічна готовність учителя до інноваційної діяльності являє собою відповідну ієрархічну систему диспозицій – від змістовно-операційного компонента до мотиваційного аспекту особистості. Проаналізувавши публікації зазначених авторів, під **психологічною готовністю вчителя до інноваційної освітньої діяльності** надалі будемо розуміти *інтегральне утворення особистості, яке характеризується специфічним поєднанням наявності професійних знань і вмінь педагога з високим рівнем мотивації до засвоєння нововведень і формування культури самоаналізу щодо застосування інноваційних технологій у контексті освітнього процесу.*

О. Жукова вважає, що готовність до інноваційної діяльності формує інноваційну позицію педагога [4]. Автор переконана, що така готовність виступає в якості важливої умови максимальної реалізації функціональних можливостей учителя та розкриття його творчого потенціалу [4]. Із цією метою на базі Хмельницької спеціалізованої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 15 ім. Олександра Співачука згідно з першим етапом дослідно-експериментальної роботи «Формування психологічної готовності педагога до роботи з обдарованими дітьми в умовах інклюзивного навчання» було застосовано методiku «Готовність учителя до інноваційної діяльності» (О. Мариновська, Л. Зазуліна) [8]. У констатувальному зрізі взяли участь 35 педагогів різного віку та стажу. За результатами діагностування 14% педагогів демонструють низький рівень готовності до інноваційної діяльності, 14% учителів відзначаються середнім рівнем, 17% педагогічних працівників – достатнім рівнем готовності до інноваційної діяльності, а 55% учителів демонструють високий творчий рівень готовності до інноваційної діяльності.

Тому окремої уваги, на нашу думку, заслуговує розгляд питання впливу психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності на прояв творчої активності. Теоретичне осмислення сутності інноваційної діяльності педагога вітчизняними науковцями дає нам змогу вважати, що високий рівень психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями здатний впливати як на прояв творчої

активності вчителя, так і на творче освоєння ним сучасних технологій. Джерелом творчої активності особистості, на думку О. Лободи, є потреба, що визначає її спрямованість на творчий процес [7]. На переконання автора, потреба у творчих перетвореннях – показник високого рівня розвитку особистості [7]. Творчість педагога-новатора, на думку І. Уруського, проявляється в ефективному використанні набутого досвіду в нових умовах, удосконаленні відомого згідно з новими завданнями освітнього процесу, у влучній імпровізації на основі точного знання та глибокої інтуїції, умінні продукувати ідею та реалізовувати її в певних ситуаціях за певних умов, бачити різноманітні варіанти вирішення певної проблеми, використовуючи досвід інших [9].

Теоретичний аналіз досліджень вітчизняних науковців із проблеми психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями дає нам змогу стверджувати, що професійна діяльність учителя в інноваційному режимі здатна ставати для нього внутрішньою потребою та набувати стійкого характеру. Педагог із високим рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності не лише успішно володіє особистісно-орієнтованими технологіями, а й прагне здійснювати осмислення нововведень шляхом обміну досвідом з однодумцями, брати активну участь у створенні й апробації нововведень, а також експериментально підтверджувати їхню ефективність у практиці власної професійної діяльності.

Тому за основу ми обираємо положення, згідно з яким забезпечення психологічної допомоги вчителям в оволодінні інноваційними технологіями повинне здійснюватися крізь призму належної організації системи супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності як на рівні адміністрації навчального закладу та методичних кабінетів, так і на рівні інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Під **психолого-педагогічним супроводом формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності** надалі будемо розуміти *цілісну систему ефективних заходів, технологій і процедур, які спрямовані на допомогу педагогічним працівникам у подоланні стереотипного мислення, розвитку особистісних якостей, що сприяють психологічній готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями та творчій самореалізації.*

Основними завданнями психолого-педагогічного супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності повинні стати такі: 1) сприяння

повноцінному професійному розвитку та саморозвитку педагогів, їх адаптації до освітніх вимог; 2) формування у вчителів стійкої мотивації до застосування інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі; 3) формування в педагогів компетентності щодо застосування особистісно-орієнтованих технологій у педагогічній взаємодії; 4) удосконалення горизонтальної та вертикальної співпраці членів педагогічного колективу щодо покращення якості ефективного використання освітніх технологій у процесі професійної діяльності; 5) залучення вчителів до інтерактивної взаємодії з метою розвитку особистісних якостей, які б сприяли творчому освоєнню інновацій в освітньому процесі; 6) забезпечення належних умов для координування науково-психологічних досліджень щодо апробування інновацій у педагогічній взаємодії на регіональному й обласному рівнях.

Адміністрація освітніх закладів і методичні кабінети також повинні забезпечити належні умови для психологічної підтримки педагогів під час адаптації до роботи в умовах інноваційної діяльності шляхом надання їм допомоги в можливостях розуміння сильних сторін і обмежень власної особистості, вироблення для них рекомендацій, урахуваючи при цьому їхні індивідуально-психологічні особливості.

Оскільки діяльність педагога диктує необхідність поповнення його знань інноваційними технологіями, то модернізація освітньої системи в Україні неможлива без проведення нових досліджень у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Тому відповідальною особою за результати ефективного супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності вважається також викладач. Саме від його ерудованості та різнобічної компетентності залежить якість творчого освоєння інноваційних технологій в освітньому процесі. Система знань, умінь і навичок викладача дає змогу напрацьовувати й удосконалювати змістовий компонент психолого-педагогічного супроводу формування особистісної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями.

Тому варто зазначити, що ефективність психолого-педагогічного супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності залежить від трьох чинників: 1) залучення висококваліфікованих фахівців (психологів, методистів, викладачів) і їхня готовність до здійснення заходів і застосування технологій щодо формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності як на рівні навчальних закладів, так і на рівні перепід-

готовки педагогічних кадрів; 2) забезпечення належних умов і матеріально-технічної бази в освітньому закладі; 3) систематичність психолого-педагогічного супроводу формування психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями.

Систематичність і наступність професійного супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності забезпечують такі форми роботи, як конференції з обміну досвідом, круглі столи, диспути, практикуми, проблемні творчі семінари, творчі та динамічні пошукові групи, школи педагогічної майстерності та передового педагогічного досвіду, творчі лабораторії. Предметом обговорення можуть бути переваги впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі, стимулювання учнівської творчості методами активного навчання, розвиток креативного мислення школярів засобами особистісно-орієнтованих технологій.

Забезпечення цілісної системи професійного супроводу формування психологічної готовності вчителя до інноваційної освітньої діяльності сприяє, на нашу думку, не лише професійному збагаченню вчителя, але й становленню й розвитку його як особистості. Педагог, який характеризується високим рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності, здатний вирішувати завдання освітнього процесу, орієнтуючись на досягнення сучасної психологічної та педагогічної науки, відзначається соціальною компетентністю та готовністю працювати в умовах конкуренції освітніх послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Організація та забезпечення цілісної системи професійного супроводу формування особистісної готовності педагога до інноваційної освітньої діяльності сприяє високому рівню професіоналізму вчителя, творчої активності, а отже, надійності його професійної діяльності в умовах модернізації освітньої системи. Однак необхідно зазначити, що для забезпечення надійності професійної діяльності важливу роль також відіграє розвиток професійних здібностей педагога. Результати діагностичного дослідження про наявність у відомій кількості педагогічних працівників достатнього та високого творчого рівнів готовності до інноваційної діяльності дають нам підстави говорити про доцільність підбору діагностичного інструментарію задля відстеження професійних і особистісних можливостей учителів, необхідних їм для роботи з обдарованими дітьми в умовах інклюзивного навчання на наступному етапі дослідно-екс-

периментальної роботи. Тому проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї проблеми. Потребує практичного вирішення питання розроблення тренінгу для вчителів із розвитку інноваційного мислення в контексті роботи з обдарованими дітьми в умовах інклюзивного навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти: особливості управління. *Освіта і управління*. 2003. Т. 6. № 3. С. 97–104.
2. Гавриш І. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Х., 2006. 475 с.
3. Демчук О. Компетентнісний підхід до модернізації професійної освіти. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України*. 2009. № 1–2. С. 192–193.
4. Жукова О. Готовність майбутнього фахівця та викладача до інноваційної навчальної діяльності. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка*. 2010. Вип. 26. С. 29–33.
5. Зеер Э. Профессионально-образовательное пространство личности. *Рос. гос. проф.-пед. ун-т; Нижнетагил. гос. проф. колледж им. Н.А.Демидова. Екатеринбург*, 2002. 126 с.
6. Ігнатович І. Психологічна структура елементарного інноваційного циклу. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Максименка. Т. XI, част. 2. К., 2009. 568 с.*
7. Лобода О. Творча активність як мотиваційне ядро в здійсненні творчої професійної діяльності психолога-практика. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 2009. № 25 (49). С. 156–162.
8. Педагогічний експеримент у системі інноваційної освітньої діяльності / упоряд.: О. Кошка, В. Красовська. *Хмельницький: ХОІППО*. 2014. 126 с.
9. Уруський В. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: методичний посібник. *Тернопіль: ТОКІППО*, 2005. 96 с.
10. Хименець В. Інноваційна освітня діяльність. *Тернопіль: Мандрівець*, 2009. 360 с.
11. Чудакова В. Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності як чинник забезпечення якості освітнього середовища у профільній школі. *Шкільному психологу. Усе для роботи*. 2010. № 11(23). С. 34–38.